

ПОВОЄННА УКРАЇНА: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОГО БІЗНЕСУ

Постановка проблеми. Туризм є одним із стовпів економіки багатьох країн. Він становить значну частину ВВП, створює робочі місця, стимулює розвиток суміжних галузей та значною мірою сприяє міжнародному іміджу країни. Для України, яка десятиліттями мала значний туристичний потенціал – від узбережжя Чорного моря та Карпат до історико-культурних центрів Києва, Львова, Одеси та Харкова – війна стала серйозним викликом. Руйнування інфраструктури, знищення культурної спадщини, депопуляція деяких регіонів та проблеми безпеки є основними перешкодами для розвитку цього сектору. Водночас існує нагальна потреба розробити нову стратегію відновлення туристичного сектору після війни, що робить це питання актуальним як з наукової, так і з практичної точки зору.

Аналіз попередніх публікацій та досліджень. Вплив війни на український туристичний сектор привертає увагу науковців та міжнародних експертів. У роботах О. Любіцевої [1], Т. Ткаченко [2] та В. Кіф'яка [3] питання сталого розвитку туризму та проблеми конкурентоспроможності українських DESTINATION розглядалися ще до війни. Після 2022 року публікації були присвячені впливу військових дій на туристичну економіку (Всесвітня туристична організація UNWTO [4]; [5]), зокрема, аналізу втрат, пов'язаних зі зменшенням міжнародних потоків та внутрішнього туризму. Дослідження, проведені Київською школою економіки [6] та Центром економічної стратегії [7], наголошують на необхідності переорієнтації туристичної діяльності на внутрішній ринок та розвитку нових форматів, зокрема військово-історичного та пам'ятного

туризму. Водночас більшість робіт зосереджені на загальних економічних наслідках, тоді як комплексний аналіз проблем та перспектив відновлення туристичної галузі в Україні у повоєнний період досі недостатньо розроблений.

Невирішені проблеми включають: відсутність системної стратегії відновлення туристичної інфраструктури; проблеми безпеки та іміджу, що впливають на Україну на міжнародному туристичному ринку; недостатню увагу до адаптації бізнес-моделей у готельно-ресторанному секторі; необхідність залучення інвестицій та міжнародної допомоги до туристичного сектору та появу нових сегментів туристичного попиту, включаючи етичний туризм, культурну спадщину, оздоровчий туризм та екотуризм.

Метою статті є аналіз проблем та перспектив розвитку туризму в Україні після закінчення війни з урахуванням соціально-економічних, безпекових та інституційних факторів, а також відновлення сектору в контексті глобалізації та інтеграції в європейський туристичний простір.

Виклад основного змісту. Розвиток туризму в Україні після війни визначався поєднанням економічних, соціальних та культурних факторів, які створюють як значні виклики, так і унікальні можливості. Туризм, як сектор, що поєднує транспортну, гостинність та культурну, природну та рекреаційну інфраструктуру, виявився особливо вразливим до збоїв та загроз безпеці. Втрата повітряного сполучення, пошкодження автомобільних та залізничних вузлів, руйнування готелів та санаторіїв, обмежений доступ до культурних та природних пам'яток значно зменшили пропозицію туристичних послуг на ринку. Водночас попит зазнав різних коливань: міжнародні потоки практично припинилися, тоді як внутрішній туризм почав набувати нового значення як засіб психологічної та соціальної реабілітації населення.

У цьому контексті особливо важливою є регіональна специфіка. Західні регіони країни, особливо Карпати та Закарпаття, стали основними центрами внутрішнього туризму

зі значним зростанням активності. Відносно безпечні умови тут дозволили реконструкцію та розширення готельного розміщення, створення нових маршрутів та організацію фестивалів, тим самим стимулюючи економічну активність місцевих громад. Натомість, центральна Україна зберігає потенціал для розвитку подієвого та ділового туризму, хоча великі інвестиції в конгресні та культурні центри були відкладені. Південні та східні регіони залишаються найбільш вразливими, але саме тут у майбутньому можуть розвиватися нові сектори меморіального, культурного та освітнього туризму, пов'язані з розумінням воєнних подій.

Модернізація інфраструктури є важливим фактором реконструкції. Це включає не лише фізичну реконструкцію будівель, доріг чи санаторіїв, але й впровадження сучасних стандартів енергоефективності, цифровізації та безпеки. У контексті, коли туристи все більше турбуються про власну безпеку, готелі та заклади розміщення змушені інтегрувати системи оповіщення, укриття та протоколи взаємодії з місцевими службами. Цей аспект стає новим елементом конкурентоспроможності, а також фактором зміцнення міжнародної довіри до України як дестинації.

Нестача персоналу створює серйозну проблему. Значна частина робочої сили переїхала за кордон або змінила сектор, що обмежує можливості компаній швидко реагувати на потреби ринку. Подвійні системи навчання, розвиток короткострокових програм перепідготовки та залучення ветеранів та внутрішньо переміщених осіб до туристичного сектору допомагають подолати цю проблему. Тому туризм також може виконувати соціальну функцію та стати інструментом інтеграції та реабілітації.

Ще одним ключовим фактором є диверсифікація продуктів. Традиційні форми рекреаційного та культурного туризму в Україні тепер мають поєднуватися з новими сегментами: оздоровчий та реабілітаційний туризм, екологічні та сільські маршрути, гастрономічні центри, освітні та культурні заходи.

Водночас важливо враховувати етичний вимір: створення пам'ятних туристичних продуктів має уникати комерціалізації військової теми та має базуватися на концепціях пам'яті, гідності та підтримки постраждалих громад.

Не менш важливим є питання фінансування реконструкції сектору. Розвиток туризму не може бути досягнутий лише за рахунок приватних інвестицій; він вимагає залучення донорів, механізмів державно-приватного партнерства та пільгових кредитів для малих та середніх підприємств. Розробка екологічно безпечних та соціально орієнтованих фінансових інструментів відіграватиме особливу роль, оскільки інтеграція принципів сталого розвитку в туризм розглядається вже не як додатковий бонус, а як необхідна умова для отримання зовнішньої підтримки.

Маркетинг та брендинг країни також потребують оновлення. Україну можна представити як дестинацію сталого розвитку, автентичності та креативності не лише за допомогою своєї культурної спадщини, а й за допомогою нового символічного капіталу, створеного в боротьбі за свободу. Туристичний продукт має базуватися на чесності, прозорості та зобов'язанні забезпечити безпеку гостей. У цьому контексті особливого значення набувають цифрові технології: від онлайн-бронювання та аналізу попиту до систем управління дестинаціями на рівні громад.

Основними перешкодами для відродження галузі є:

- фізичне руйнування інфраструктури. За оцінками Світового банку, прямі втрати туристичної інфраструктури України перевищують 10 мільярдів доларів США [8];
- проблеми безпеки. Навіть після закінчення бойових дій значна частина території країни залишатиметься замінованою, що перешкоджатиме розвитку туризму;
- втрати кадрів. Багато спеціалістів туристичних компаній виїхали за кордон або змінили сфери діяльності;
- падіння міжнародного іміджу. Україна зараз асоціюється, з війною, що створює перешкоди для залучення туристів.

Незважаючи на проблеми, Україна має значні перспективи розвитку туризму у повоєнний час:

- міжнародна підтримка. Європейський Союз та міжнародні донори готові інвестувати у відновлення інфраструктури, зокрема туристичної [9];

- військово-історичний туризм. Досвід багатьох країн (наприклад, Польщі, Хорватії, Німеччини) показує, що меморіальні маршрути стають важливим елементом культурної спадщини;

- екотуризм та сільський туризм. Після війни реконструкція невеликих сіл створить попит на місцевий туризм;

- інтеграція з європейськими стандартами. Гармонізація системи класифікації готелів, розвиток зелених ініціатив та цифровізація послуг відповідають світовим тенденціям.

Тому, реконструкцію туристичної галузі в Україні після війни не можна розглядати лише як процес відновлення втраченого. Це радше структурна трансформація галузі, яка вимагає поєднання інновацій, соціальної відповідальності, міжнародних стандартів та місцевої автентичності. Успіх цієї трансформації залежатиме від здатності інтегрувати протоколи безпеки, модернізувати інфраструктуру, залучати персонал, диверсифікувати продукти та формувати позитивний міжнародний імідж. Тільки за такого комплексного підходу можливо забезпечити сталий розвиток туристичної галузі в умовах повоєнної України та зробити її ключовим фактором економічного та культурного відродження держави.

Війна завдала нищівного удару по українській туристичній галузі, але водночас відкрила нові перспективи для її переоцінки та інтеграції в європейський туристичний простір. Подальші дослідження мають бути зосереджені на розробці економічних моделей відновлення туристичної інфраструктури; вивченні поведінки вітчизняних туристів у повоєнний період; аналізі міжнародного досвіду країн, які відновили туризм після військових конфліктів.

Джерела та література

1. Любіцева О. О., Панкова Є. В., Стафійчук В. І. Туристичні ресурси України. Київ: Альтерпрес, 2007. 369 с.
2. Ткаченко Т.І. Сталий розвиток туризму: теорія, методологія, реалії бізнесу. Київ: КНТЕУ, 2009. 463 с.
3. Кифяк В.Ф. Організація туристичної діяльності в Україні. Чернівці: Книги-XXI, 2003. 300 с.
4. World Tourism Organization. Impact of the War in Ukraine on Global Tourism. Madrid: UNWTO, 2022. URL: https://webunwto.s3.eu-west-1.amazonaws.com/s3fs-public/2022-05/16-05-22-impact-russia-ukraine.pdf?q7kCpUZsLi4Su_Zlo1d2b08bH0_L0Pln=
5. UNWTO Barometer. International Tourism and Global Crises. UNWTO, 2023. URL: <https://en.unwto-ap.org/news/worldtourismbarometer/>
6. Kyiv School of Economics. Economic consequences of the war for tourism sector. – KSE Reports, 2023. URL: <https://kse.ua/economic-consequences-of-the-war-for-tourism-sector/>
7. Центр економічної стратегії. Туризм і відновлення економіки України. Київ, 2023. URL: <https://ces.org.ua>
8. World Bank. Ukraine Rapid Damage and Needs Assessment. Washington: WB, 2023. URL: <https://worldbank.org/curated/en/099022025114040022/pdf/P1801741ca39ec-0d81b5371ff73a675a0a8.pdf>
9. European Commission. EU support for Ukraine's recovery. Brussels, 2023. URL: https://eurocities.eu/latest/europes-cities-continue-strong-support-for-ukraine/?gad_source=1&gad_campaignid=22520641585&gbraid=0AAAAAaPQ8GpSQgX2wuLfEoKFQv6nuGDbED&gclid=CjwKCAjw_fnFBhB0EiwAH_MfZjHFepD7vYNJY7X0brBzeQssauDjulmbDuVVijCjTh5uEkIrx_gg4xoCDLAQAvD_BwE

Summary

This article examines the challenges and prospects for the development of tourism in Ukraine in the context of post-war economic recovery. The tourism sector was one of the most vulnerable to the consequences of hostilities, suffering from massive destruction of infrastructure, disruption of transport networks, population displacement and a decline in international tourist flows. At the same time, the post-war period opened up new opportunities for this sector, especially due to the development of domestic tourism in relatively safe regions, such as the Carpathians and the west of the country, as well as the rise of cultural, commemorative, ecological and gastronomic tourism.

In conclusion, it can be stated that post-war tourism in Ukraine should not be perceived only as a restoration of pre-war positions, but as a structural transformation of the entire sector. This transformation combines economic, social and cultural dimensions. The future of Ukrainian tourism depends on effective government support, foreign investment, public-private partnerships and the implementation of the principles of sustainable development. With proper development, tourism can become an important engine of economic stabilization, regional development, and cultural revival of Ukraine.